

СЕКЦИЯ 5. СОВРЕМЕННАЯ ЛИНГВИСТИКА И МЕЖКУЛЬТУРНЫЕ КОММУНИКАЦИИ

ТЭКСТЫ КУЛЬТУРЫ ЯК КАМПАНЕНТ СУЧАСНАЙ АДУКАЦЫЙНАЙ ПРАСТОРЫ

*Л.С. Васюковіч
Віцебск, Віцебскі філіял
Міжнароднага ўніверсітэта «МІТСО»*

Пытаннем тэксту як цэнтральнаму кампаненту культуры прысвечаны працы прадстаўнікоў розных галін ведаў. Адсутнасць адзіных параметраў для класіфікацый тэкстаў, шматлікасць аспектаў спасціжэння праблемы вымушаюць даследчыкаў фармуляваць уласнае разуменне праблемнага поля і прадмета вывучэння. У разнастайнасці дэфініцый выразна вызначаецца сістэма каардынат, у якой асэнсоўваецца сутнасць паняцця ў кантэксце адукацыйнага асяроддзя: камунікаты (суб'екты адукацыйнага працэсу), адлюстраваная рэчаіснасць (рэальная або віртуальная), кантэкст, паралелі з іншымі тэкстамі. Шматлікасць азначэнняў тэксту сведчыць пра шматмерную культурную, інфармацыйна-каштоўнасную прастору, у якой функцыянуе паняцце. Айчыныя і замежныя вучоныя прызнаюць у тэксце метадалагічны і метадычны цэнтр кніжнай культуры, ключавы сродак навучання, паколькі менавіта на ўзроўні тэксту раскрываецца камунікатыўная сутнасць мовы. Праз тэкст як сродак стварэння развіццёвага асяроддзя ідзе спазнанне моўных з'яў, граматычных катэгорый, адбываецца станаўленне сістэмы лінгвістычных паняццяў, забяспечваецца фарміраванне маральна-каштоўнасных якасцей, асобасных адукацыйных вынікаў (Г.М. Валочка, А.Д. Дзейкіна, В.У. Зелянко, А.П. Ерамеева, Н.А. Іпалітава, В.А. Маслава, Н.Л. Мішаціна, Т.М. Пахнова, В.Ф. Русецкі, Л.А. Хадзякова, М.Г. Яленскі і інш.).

Мэта артыкула – тэарэтычна асэнсаваць і выявіць спецыфіку тэксту як адукацыйна-культурнага феномена, як рэпрэзентанта духоўнага і матэрыяльнага вопыту грамадства.

Матэрыял і метады. Матэрыялам паслужыла тэкстатэка школьных падручнікаў па беларускай мове (9 – 11 класы) для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі, у працэсе аналізу выкарыстаны комплекс метадаў – тэарэтычных, эмпірычных, статыстычных.

Вынікі і іх абмеркаванне. Тэксты культуры – носьбіты калектыўнай памяці, матэрыялізаванай у агульнакультурным мінулым. Тэксты культуры як “сродак самаідэнтыфікацыі”, рэсурс “фарміравання культурных арыенціраў” [2, с. 67] выступаюць часткай агульнага светаўспрымання, кампанентам моўнай, этнакультурнай і каштоўнаснай карціны свету. Будучы “кандэнсатарамі культуры” (Ю.М. Лотман), яны “кансервуюць” духоўную

спадчыну, культурныя нормы соцыуму, трактуюць адукацыю як асобасную, грамадскую, дзяржаўную каштоўнасць, а не толькі як сукупнасць прадметных ведаў. Паводле І.В. Арнольд, “ад пакалення да пакалення культурная памяць перадаецца часткова ў генах, аднак у большай ступені ў тэкстах” [1, с. 9].

Засваенне тэкстаў культуры як узораў прадстаўлення аб’ектыўных ведаў дапамагае асэнсаваць ролю навукова-метадычнай спадчыны. Спашлёмся на прыклад. Некаторыя вучоныя сцвярджаюць, што праблемы тэорыі культуры памяці ўпершыню былі сфармуляваны ў працах замежных вучоных – Я. Асмана, П. Хатана, М. Хальбакса і інш. Аднак знаёмства з літаратурай пытання дае права сцвярджаць аб прыярытэце расійскіх даследаванняў, выкананых у рэчышчы пазнання памяці як культурна-гістарычнага феномена. Так, намінацыі памяці аналізаваліся на матэрыяле рускай мовы яшчэ ў 70-80 гады XX стагоддзя (Л.Г. Бабенка (1980), Л.М. Васільеў (1975), А.А. Уфімцава (1962), у чых працах спецыфіка дзеясловаў памяці разглядаецца ў межах лексіка-семантычнай групы “дзеясловы інтэлектуальнай дзейнасці”. Пытанні тэкстаў культуры, працэсаў памяці як назапашвання інфармацыі і шляхі яе перадачы ад пакалення да пакалення былі абгрунтаваны ў артыкулах Б.Ф. Ломава (1990), разнавіднасці памяці (рухальная, афектыўная, вобразная, лагічная і інш.) знайшлі аргументаваную трактоўку ў працах П.П. Блонскага (1935).

Першынство ў даследаванні памяці як феномена культуры, безумоўна, належыць Ю.М. Лотману, які яшчэ ў 1981 годзе пісаў пра міф, архетып, тэкст як формы памяці, што складаюць “энцыклапедыю архетыпаў”. Эвалюцыя поглядаў лагічна прыводзіць даследчыка да разумення тэксту як рэпрэзентанта культуры. Культурны тэкст як “генератар сэнсу ... мае патрэбнасць у суб’яднаванні... Пытанне гэтае звязана з праблемай адносінаў да культурнага кантэксту. Культура – гэта не выпадковае назапашванне тэкстаў, а іерархічна арганізаваная сістэма” [5, с. 70].

Сувязь паняццяў *культура* і *памяць* падкрэсліваў акадэмік Д.С. Ліхачоў, сцвярджаючы, што “каштоўнасць культуры найперш вызначаецца тым, як яна стваралася, якая ў ёй “закладзена памяць” [4, с. 68]. “Знакавыя” тэксты высвечваюць неабходнасць адказных адносінаў да захавання культурнай памяці. Напрыклад, сёння назіраецца незапатрабаванасць класічнай навукова-педагагічнай спадчыны для вырашэння праблем сучаснай адукацыі. У выніку “новае” часта аказваецца або забытым старым, або перафармаціраваным у каардынатах абноўленай тэрміналогіі. Ігнараванне дасягненняў папярэднікаў адмоўна адбіваецца на развіцці педагагічнай тэорыі. Акадэмік С.Ф. Ягораў папярэджвае пра наступствы забыцця “культураносных пластоў”: “Ніякая галіна навуковых ведаў не можа вынікова развівацца, калі час ад часу не падсумоўваць таго, што ўжо зроблена, крытычна-канструктыўна ацэньваць дасягненні і вызначаць актуальныя для сучаснасці задачы інавацыйнага развіцця” [3, с. 73]. Ролю пераемнасці мінулага і сучаснага раскрываюць і словы класіка метадычнай навукі А.В. Цекучова, выказаныя больш за 40 год таму назад: “У методыцы

больш часта, чым у іншых навукх, мы сустракаемся з сітуацыяй, якая пацвярджае ісціну: новае – гэта добра забытае старое. Не забываць класікі – задача і абавязак сучаснай прагрэсіўнай metody, паколькі менавіта веданне гісторыі навукі дазваляе зразумець, якія тэндэнцыі і перспектывы яе развіцця” [7, с. 49].

Кампанентам культуры лінгвіста, безумоўна, з’яўляюцца асэнсаваныя адносіны да тэрміналогіі ў працы з навуковымі тэкстамі. Сучасны кантэкст педагагічных даследаванняў павышае значнасць эўрыстычнай функцыі, аднае гэта не адмяняе стабільнасці ў арганізацыі паняццйна-тэрміналагічнай сістэмы. Нематываванае ўключэнне ў састаў навуковага тэзаўруса новых паняццяў і тэрмінаў не выключае патрабаванняў адназначнасці ў межах сістэмы, абавязковай наяўнасці азначэнняў з захаваннем класічнай родава-відавой структуры. Узбагачэнне паняццйна-тэрміналагічнага апарату ў каардынатах навукова-педагагічнага дыскурсу павінна адбывацца ў кантэксце “карэктнага выкарыстання педагагічнай тэрміналогіі” [6, с. 5].

Заклучэнне. Тэксты культуры як кампанент адукацыйнай прасторы ўзбагачаюць аксіялагічныя асновы метадычнай навукі. Яны маюць:

- *гістарычнае значэнне*, паколькі сцвярджаюць дыялектычны характар сучаснай навуковай думкі, яе эвалюцыйную сувязь з дасягненнямі мінулага;

- *культуралагічнае значэнне*: раскрываюць культуру як сукупнасць тэкстаў, што маюць не толькі асобасную, але і сацыяльную каштоўнасць, трактуюць адукацыю як культурны код соцыуму;

- *прагнастычнае значэнне*: вызначаюць перспектывы развіцця сучаснай метадычнай думкі, абгрунтоўваюць пераемнасць ідэй, дасягненняў metody і вопыту выкладання роднай мовы на розных этапах станаўлення айчынай школы;

- *этычнае значэнне*: тэксты культуры фарміруюць духоўныя асновы быцця, пачуццё ўдзячнасці, любові да блізкіх, да малой і вялікай Радзімы, да каштоўнасцей, створаных папярэднікамі;

- *сацыяльнае значэнне*: тэксты культуры забяспечваюць сувязь пакаленняў з дапамогай адзінага культурнага поля, захоўваюць эталоны, прызнаныя стандарты паспяховага вопыту зносін.

Такім чынам, тэксты культуры, фіксуючы калектыўны вопыт светаўспрымання, акумулююць памяць пра “вечныя” каштоўнасці, вызначаюць слова, думку і дзеянні моўнай асобы, праектуюць мадэль сучаснай адукацыі як працэс трансляцыі ўзораў культуры. Тэксты культуры, будучы найважнейшым інструментам захавання духоўнасці, прадвызначаюць каштоўнасці свет чалавека. Яны закліканы фарміраваць воблік адукаванага чалавека – асобу, здольную жыць паводле нормаў і прынцыпаў культуры свайго часу, а не проста інфармаванага, высокакваліфікаванага спецыяліста. Тэксты культуры выступаюць камунікатыўным пасрэднікам у сферы культуры.

1. Арнольд, И. В. Память / И. В. Арнольд // Чествуя филолога: сборник научных статей. – Орел, 2002. – С. 9 – 14.

2. Загрякина, Т. Ю. Этнотекст в контексте эпилингвистического дискурса / Т. Ю. Загрякина // Язык и действительность: сб. статей по итогам Международн. науч. конференции. – М. : МПГУ, 2016. – С. 66 – 70.
3. Егоров, С. Ф. Исследования истории отечественной педагогики: вчера и сегодня / С.Ф. Егоров // Педагогика. – 2009. – №5. – С. 73 – 79.
4. Лихачев, Д. С. Искусство памяти и память искусства / Д. С. Лихачев // Прошлое – будущему: статьи и очерки. – Л: Наука, 1985. – С. 63 – 69.
5. Лотман, Ю. М. Статьи по семиотике культуры и искусства / Ю. М. Лотман ; сост. Р. Г. Григорьева. – СПб. : Академический проект, 2002. – 544 с.
6. Систематика терминологического аппарата педагогики в условиях парадигмальных изменений как фактор обновления содержания педагогического образования: монография / А. И. Жук [и др.]. – Минск : БГПУ, 2019. – 308 с.
7. Текучев, А. В. Очерки по методике обучения русскому языку / А. В. Текучев. – М. : Педагогика, 1980. – 230 с.

СТАНОВЛЕНИЕ ЮРИСЛИНГВИСТИКИ КАК ИНТЕГРАТИВНОЙ ОБЛАСТИ ЗНАНИЙ В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

*А.Л. Дединкин
Витебск, Витебский филиал
Международного университета «МИТСО»*

Чтобы осмыслить казуально связанные языковые явления, в большинстве случаев необходимо приложить усилия целого ряда специалистов, ведь причины их возникновения могут корениться в области интересов других наук. Без междисциплинарной интерпретации обойтись сложно. Интеграция результатов исследования одних и тех же проблем разными отраслями знаний, позволяет решать не только фундаментальные, но и прикладные задачи.

Цель статьи – *показать актуальное состояние юрислингвистики в Российской Федерации и очертить тот круг проблем, которые являются исключительными для неё на сегодняшний день.*

Данное исследование подготовлено при поддержке гранта Белорусского республиканского фонда фундаментальных исследований «Языковая экспликация правонарушения (экстремизм, угроза, оскорбление, клевета) в аспекте судебной лингвистической экспертизы текста» (№ Г22-074).

Материалы и методы. Материалом для исследования послужили научные труды российских учёных, оказавших наибольшее влияние на формирование соответствующего проблемного поля в Республике Беларусь. В процессе работы были использованы описательно-аналитический и сопоставительный методы исследования.

Результаты и их обсуждение. О том, что внимание учёных должно быть сосредоточено на комплексном исследовании взаимосвязанных процессов и явлений с позиции различных научных сфер отмечено Н.Арутюновой, утверждавшей, что «познание не может пренебречь фактором целостности» [1, с. 315]. Единое поле существует, в том числе, и у